

הלבנת פנים בעידן האינטרנט

תלמיד: יצחק קראוס

כיתה: י"ב

מורה מלווה: הרב ראם צפרי

בי"ס: ישיבת הדרום רחובות

שאלה תורנית והקשר לחיים האישיים שלי

איסורי הלבנת פנים ולשון הרע הם דוגמאות קלאסיות לאיסורים שכיום לצערנו נכשלים בהם אנשים רבים. במהלך הלימוד עם הרב ראם בסוגיות אונאת דברים והלבנת פנים בגמרא בבבא מציעא (נח-נט): עלתה לי השאלה לגבי היחס בין איסור הלבנת פנים לבין מצוות תוכחה, כלומר, האם מותר להוכיח אדם כאשר התוכחה הזו עשויה להלבין את פניו ברבים?

לשאלה הזו ישנם השלכות רבות בתקופתנו, שכן התפתחות האינטרנט והרשתות החברתיות יצרו מעין כפר גלובלי בו כל אחד יכול בקלות רבה לפרסם דברים בפורום רחב מאד של אנשים. דבר זה נוגע במיוחד לפירסומים בתקשורת (למשל כאשר רוצים לחשוף בהם מחדלים של אנשי ציבור) אבל גם לנו כאנשים פרטיים: אם ברצוננו להוכיח אדם באמצעים הללו – כיצד נכון לעשות זאת?

בנוסף, יש לשאלה השלכות בנושאים של סרבני גט ועברני מין סדרתיים – האם ניתן לפרסם את מעשיהם כדי לייצר עליהם לחץ ציבורי על מנת שיחדלו ממעשיהם וכן כדי שהבריות ידעו שאינם אנשים ישרים?

סקירת מקורות תורניים

בכדי לענות השאלה הזו מבחינה תורנית סקרנו את האיסורים של ביוש – שהחמור בהם הוא הלבנת פנים. המקורות לאיסור הלבנת פנים הם מאונאת דברים

"ולא תזנו איש את עמיתו" – ויקרא כה יז) ומצוות התוכחה ("הוכח תוכיח את עמיתך" – ויקרא יט יז). בעיון בחומרת האיסור של אונאת דברים (=ציעור אדם באמירת דברים) ראינו כי איסור זה שקול לשפיכות דמים, ושהעובר עליו אינו עולה מהגיהנום, וכן שהוא חמור במובנים מסוימים מאיסור עריות ומדין מתאבד (ב"מ נח-נט), ויש בו צדדים חמורים נוספים. מנגד יש לנפגע להיזהר שלא להקפיד על הצער הזה (כמו שראינו בהמשך הגמרא שם שרבן גמליאל נפטר מהקפדה כזו).

עבור הבנת מצוות התוכחה חקרנו תחילה את התפיסה של התורה בעניין של התערבותו של האדם בחיי האחר – וזאת לצורך טובת הציבור. לאחר עיון במספר דינים ("לא תעמוד על דם רעך", דין "איפרושי מאיסורא", דין חרם ועוד) התפיסה הברורה שנבעה מהם היא שהתורה מחייבת את האדם הפרטי להתערב בחיי הזולת, ובמקרים קיצוניים אפילו להרוג את מי שמאיים עליו, ולחלק מהפוסקים אף יש לאדם לסכן את עצמו בכדי להציל את חברו.

מצוות התוכחה היא בעצם גישה שלנו כלפי אדם שחוטא. הגישה הזאת יכולה להגיע ממקום מכבד ואוהב וללא פגיעה בחוטא. מהמדרשים על הפסוק "הוכח תוכיח" (בספרא ובגמרא בערכין) אנו למדים שלמרות האיסור לשנוא אנשים בלב, כאשר אנו מוכיחים איננו עוברים על איסור זה היות שכוונתנו אינה לשנאה אלא לתיקון החוטא. בנוסף, גם כאשר מדובר בחוטא, אסור להלבין את פניו אלא כל מה שמותר זה

לצורך תיקון החוטא ולא מעבר לזה. ראינו גם שאיסור הגאווה קשור לאיסור לשנוא. בהמשך הלימוד עסקנו בתופעה של לשון הרע באינטרנט. לשון הרע מסוג זה גדול יותר במספר האנשים אליהם הוא עשוי להגיע וכן במשך הזמן שהוא עשוי להישאר ברשת. מבחינת הלבנת הפנים, ככל שיש רבים יותר שיודעים על הביזוי הלבנת הפנים תהיה גדולה יותר, לפיכך, הן הלשון הרע והן הלבנת הפנים כאן חמורים ביותר ויש להיזהר כאשר מפרסמים ברשת דברים על הבריות.

בעניין זה עיינו בדין "באפיה תלתא" (ערכין טו:) ובדברי רבינו יונה בעניין זה שהאריך בדבר. לפיו, כאשר אין דרך אחרת, מותר לנפגע להפעיל לחץ ציבורי על הפוגע לצורך תיקון וזאת ע"י פירסום הדבר בפני אנשים רבים. התפוצה של הפירסום מעידה על כוונת המספר: האם היא כדי לתקן את הפוגע או כדי ליהנות מסיפור לשון הרע.

לאחר מכן דנו בעניין של פרסום רשעים לצורך והוכחנו (משבת דף קטז) שמותר לבזות יהודי לצורך הכלל, כאשר המטרה היא לחשוף את הקלקול שלו בפני הרבים כדי שההמון יישמרו ממנו במישור הפיזי או הרוחני.

אחר כך, ע"פ מאמר של הרב גוטל, עיינו בגישת התורה לתוכחת רב בתלמידיו לצורך כאשר זה נראה כזלזול. יש בתלמוד ובפוסקים תקדימים שבהם מותר לרב לגעור בתלמיד לצורך זירוז הלימוד (למשל בסנהדרין נט: רבי אבהו כינה את רבי זירא "תנין שוטה"), אך

ברור שהעניין תלוי בתקופה ובצורך. לגבי היישום בימינו הרב גוטל מביא מהרב ליכטנשטיין, שתמיד לא רק ימין אלא אף שמאל מקרבת, בניגוד ליחס של אלו שגדלו בתורה בסביבתם.

בסוף העבודה ראינו את הנושאים של סרבני גט ועברני מין סדרתיים – בדגש על פעילות פורום תקנה – ודנו במצבים בהם ניתן לפרסם את מעשיהם כדי לייצר עליהם לחץ ציבורי. מצבים אלה קיצוניים ודורשים דיון ארוך וענייני של כל מקרה לגופו.

סקירת מקורות חברתיים

לנושא זה ישנם השלכות רבות בהיבט החברתי: תוכחה באדם – גם אם האדם חוטא – כאשר היא בפרופורציה לא נכונה יכולה להזיק לחוטא חברתית בכך שאיש לא ירצה להתחבר אליו – גם אם שב מחטאו. ניתן לראות זאת גם באסירים ששוקמו בבתי הסוהר שמתקשים להשיג מקום עבודה לאחר שיחרורם.

הצעה להתמודדות עם השאלה התורנית

לפני שאנו ניגשים להוכיח אדם עלינו להיות זהירים מאד ולבדוק האם אנו מוכיחים לצורך תיקון והאם ההוכחה היא במידה הנכונה.

לצורך זה נראה לי שכדאי שחלק מתוכנית הלימודים בהלכה יוקדש זמן גם ללימוד פרטי ההלכות שעוסקות בעניין כיוון שיש להם השלכות רבות בימינו.